

Teorija žanrova

Teorija žanrova vuče korene iz nauke o književnosti. Ono je pokušaj artikulisanja umetničke prakse. Teorija žanrova danas obuhvata književnost novinarstvo i nauku. Za svoj predmet ima proučavanje konkretnih ostvarenja. Nauka je sistematsko i pouzdano saznavanje stvarnosti, tj. opisivanje, objašnjavanje, proveravanje. Koren reči „teorija“ – grčki misliti, tumačiti. Sudbina teorije zavisi od činjenica.

Teoretizacija žanra

Koren reči „žanr“ – vrsta, rod. **Žanr je oznaka vrste, razlikovna kategorija.**

Postoje klasične, moderne i postmoderne teorije o žanrovima.

* klasične – deskriptivne, vrednosne, normativne.

* moderne – pobuna protiv normi (inoviranje žanrova)

* postmoderne – relativizovanje, dekonstrukcija, sofisticovani žanrovi (XX vek).

U nauku o književnosti spadaju 3 discipline: istorija (tradicija), teorija i kritika. Žanrovi se klasifikuju prema predmetu. Oni su empirijska, a ne logička disciplina.

Hijerarhija žanrova:

- niski žanrovi – komedija
- visoki žanrovi – tragedija
- srednji žanrovi – na prelazu.

Kanonizacija je standardizacija žanrova od strane istoričara umetnosti.

Sinkretizam je nastao u doba obreda i rituala, tj. u doba mitske svesti. U sinkretizmu je postojalo izražajno sredstvo: glas, igra, zvuk/muzika. Sinkretizam je kad se sve te aktivnosti doživljavaju kao jedna. Iz ovog su se razvili svi oblici stvaralaštva, tj. umetnosti. **Sinkretizam je spajanje svih žanrovskih vrsta u jedno ostvarenje.**

Žanr je ustanova /institucija. Žanr je ljudska tvorevina, postoji na osnovu konvencija, dogovora.

Književni rodovi

Književnim rodovima se obuhvata podela književnosti. Vršiti se na osnovu opštih osobina književnih dela. Relevantne podele književnosti su: lirika, epika i drama. (Postoje i druge: narodna, umetnička/poezija, proza, fiktionalna/nefiktionalna).

- Lirika – sadašnjost
- Epika – aposteriornost
- Drama – anteriornost.

Ova podela je nastala na osnovu proučavanja književnih dela sa sličnim osobinama i kao rezultat ostalih rodovskih podela. Platon je uzeo kao kriterijum pojavljivanje pesnika. Uzimao je 3 vrste primera: 1) pesnik govori u svoje ime (kao subjekat); 2) kada pored reči pesnika postoji neki drugi subjekat (ep); 3) pesnik se uopšte ne pojavljuje nego govore drugi likovi umesto njega (drama).

Aristotel je imao više kriterijuma. Podelio je književnost prema predmetu, tj. prema slici stvarnosti. Postoje dela u kojima se ljudi prikazuju kao izuzetna bića, heroji. U drugima se pokazuju kao manje vredna bića. U trećima su ljudi prosečni (slični današnjim ljudima). Takođe, pravio je razliku prema sredstvima – proza ili stihovi.

- Genus dramaticum – dijalog
- Genus narrativum – naracija/monolog
- Genus commune – mešani

U XVII veku nastala je trojna podela na liriku, epiku i dramu. U XVIII veku Gete je rekao da je to najprirodnija podela književnosti.

- Lirika – emocija koja traje u trenutku izlaganja
- Ep – raniji događaj
- Drama – događaj čije razrešenje tek treba da se dovede.

Lirika – dela merene dužine u kojima se konkretizuje jedno osećanje stvarnosti; lirski subjekt – tumač pesme; monološki govor; govor u stihu ili lirska proza; vreme doživljaja je beskrajan.

Epika – kratke i duže forme; dužina zavisi od predmeta; narator ne iznosi emociju i ne uspostavlja emociju, govori objektivno; propoveda polifono (čuju se drugi glasovi). Epski pesnik propoveda nadindividualni doživljaj sveta. Vreme – posle vremena događaja. Izlaže se da bi se sačuvalo od zaborava.

Drama - kao tekst i pozorišna predstava. Glavni utisak je diversifikovani umetnički utisak (svako ima svoj doživljaj stvarnosti). Dijaloški – sukob koji treba da se razreši.

Lirika

Poezija označava svu književnost pisanu u stihu (širi smisao) ili samo liriku (uži smisao). Prva osobina lirske književnosti je subjektivizam/subjektivnost. Karakteristična je vremenska perspektiva – sadašnjost. Lirska književnost pokušava da artikuliše individualnu egzistenciju i pre svega kao područje emotivnog doživljavanja i ispunjavanja egzistencije. Lirika potiče od grčke reči „lira“ - (muzički instrument uz čiju pratnju pevale pesme – melika). Glavno obeležje poezije bilo je **stih** (grč. „stihos“ – red ili vrsta). Stih (lat. „vers“/“versus“ – povratak na početak reda).

Posle stiha prva odrednica poezije je ritam. **Ritam** je dimenzija govora koja je zvučnog karaktera. Kada jezik definišemo kao sredstvo sporazumevanja mislimo na njenu informativnu funkciju. Jezik ima i svojstvo zvučnosti i on je donekle sličan muzici. Ritam nastaje kada se u jeziku stvaraju podjednake zvučne deonice. Ujedinjeni suglasnik i samoglasnik čine slog, kojim se stvara ritam. Ponavljanje određenih glasova takođe čine ritam.

Eufonija znači milozvučnost - (grč. „eu“ – dobro; „fon“ – zvuk) . Poezija je govor koji lepo zvuči. Razmer naglašenih i nenaglašenih slogova u stihu – metar/metrika.

Versifikacija i **metrika** su uže discipline koje se bave gradnjom pesma.

Strofa može da ima više stihova – od 2 do 10 (tercina, nona itd.).

Cezura je mali, kratki zastoje u stihu. Svaki stih ima 7 slogova.

Rima je ponavljanje samoglasnika počev od poslednjeg naglašenog u stihu.

Obredne pesme su pesme koje su izvođene u sklopu rituala.

U našoj narodnoj književnosti imamo razvijenu liriku. Vuk je rekao da je lirika ženska, a ep muška.

Epika

U antičko doba književnost je pisana u stihovima, što znači da je i epska književnost bila tako pisana. Međutim, u epici nema rima, tonova, zvukova i melodija. Glavnu ulogu u epici su imali značenje i poruka. Glavno obeležje epike je pripovedanje/naracija. „Narare“ – (lat. – pričati, sticati znanje).

Epika je vrednosni sistem i komunikacijsko jedinstvo i zainteresovanost za kolektivnu egzistenciju. Predmeti u najstarijim epskim delima su: prirodne katastrofe, borbe koje su vođene i interpretacija tih borbi kao sudelovanje bogova u ljudskoj sudbinio. Današnja epska dela govore o onome što određuje kolektivnu egzistenciju i o društvenim procesima, promenama itd.

Mitovi su priče o bogovima. U mitskoj svesti su bogovi tretirani kao nešto što utiče na život ljudi, na sudbinu, na stvarnost. Mitska božanstva su projekcija mitske svesti i s tim interpretacija stvarnosti. Mitovi su književne tvorevine, kojim su primitivni ljudi tumačili svoj život i stvarnost.

Legende su slične mitovima po tome što se i tu iznose verovanja ljudi, samo ne više o božanstvima, nego o ovozemaljskim stvarima – kako se događaju u prirodi, kako su nastala naselja, nazivi npr. „Ep o Gilgamešu“ – delo koje je ostalo iz asirske civilizacije. Njegovi delovi pronađeni su u biblioteci glinenih pločica asirskog cara Asurbanipala u VII veku p. n. e. Ovaj spev je nastao 1 000 godina pre nego što je ovaj car vladao. Opisuje se podvizi kralja Gilgameša, koji je stekao prijateljstvo sa divljim čovekom i s njim ubijao čudovišta. Prijatelj umire i Gilgameš postaje svestan i opsednut smrću i kreće u potragu za večnim životom. Pronašao je travu večnog života, ali je igrom slučaja izgubi. Prolaznost je glavna tema ovog epa.

Bajke su takođe žanr najstarijih književnih - umetničkih projekcija čovekove stvarnosti. one se razlikuju od mitova i legendi po natprirodnim bićima i pojavama. Bajka se priča da bi se na umetnički način predstavio čovekov život i njegova sudbina. Glavni junaci su vile, aždaje, čudovišta, koji pomažu ili odmažu ljudima, a pošto je reč o izmišljenom, bajke nemaju ni prostor ni vreme. Izraz „bajka“ potiče od glagola „bajati“ (čarati, začarati). Najpoznatiji primer umetničkih bajki za decu je Anderson.

Mitovi, legende i bajke su žanrovi narodne, usmene književnosti. Najstarija sačuvana dela iz evropske književnosti su iz VIII veka p. n.e. misli se da ih je ispevao Homer. To su vrlo obimna dela – „Ilijada“ oko 16 000 stihova, „Odiseja“ oko 12 000. ispevani su u heksametrima (6 stopa). Aleksandrijski filozofi su ih podelili na 24 pevanja ili poglavlja, zato što u grčkom alfabetu ima 24 slova.

Rat u „Ilijadi“ je opsada Troje. Smatra se da je reč o ratovima koji su se u ono doba često vodili. Predmet „Ilijade“ dakle, ima stvarnu podlogu. „Ilijada“ i „Odiseja“ su remek dela književne umetnosti. Imaju svoje unutrašnje jedinstvo i strukturu, koja nije nastala kao puko prepričavanje ratnih događaja. Homer ne govori o celom ratovanju, već o desetoj tj. poslednjoj godini kao najzanimljivijoj. Biva određen motiv koji će mu poslužiti kao uvodni za organizaciju celog speva, tj. govori o jednom segmentu događaja što i kaže u prvom stihu. Priča o Ahileju i Agamemnonu. Ahilej je odbio da učestvuje u bitkama. Prepliću se i lični motivi i odnosi između dve ratne strane. (Agamemnon je poglavar grčke vojske, koji je oduzeo robinju koju je Ahilej najviše voleo). Ahilej menja svoju odluku posle pogibije svog najboljeg druga. Dakle, Ahilej se vraća u bitku i ubija Hektora, koji je ubio Patrokla. Hektorov otac moli Ahileja za sinovljevo telo da bi ga sahranio, Ahilej se sažali i da mu telo. Okosnoca ove priče je tragičnost i veličina ratova i postignuća ljudi.

Epska književnost teži ka sveobuhvatnom, dubljem predstavljanju stvarnosti. Teoretičari smatraju da je Homer prvo napisao „Ilijadu“ kao mladić, a „Odiseju“ mnogo kasnije kao zreo

čovjek.

Postoje dve moderne teorije:

- teorija ciklusa – postojale su pre Homera manje epopeje iz tih ratova koje su dorađivale situacije, a Homer je u stvari objedinio te cikluse.

- da su ti spevovi nastali najpre tako što je jedan pesnik ispevao jednu epopeju o Troji i da su vekovima tako nadograđivali i da je Homer samo dao konačni oblik.

U indijskoj književnosti postoje slični spevovi „Mahabharata“ i „Ramajana“. Finci imaju spev „Kalevala“. Srbi imaju junačke pesme, koje su nešto kraće, kao i cikluse tih pesama – O Kosovskom boju.

Vuk Karadžić je izneo tezu da smo mi imali usmenu epsku tradiciju, ali je ona zaboravljena zbog Kosovskog boja, zato što je ta bitka bila toliko važna, jer je označila gubitak države i samostalnosti i početak skoro V veka robovanja pod Turcima. Dakle u narodu su pamćene pesme o tim događajima. Imamo ciklus pesama o Kraljeviću Marku. Pesme o Strahinjiću Banu spadaju u ciklus pesama o Kosovskom boju. Naša epska poezija je bila zapažena u Evropi u XVIII i XIX veku, kao žive tradicije usmenog i književnog stvaranja, i to kao stvaranje koje ima veliku vrednost. Nemački pesnik Gete je izrekao pohvale o našoj narodnoj i lirskoj poeziji. Najpoznatija pesma iz tog doba je „Hasanaginica“, koja je i prevedena zbog etičkih vrednosti.

Naratologija

- Avanturistički (pikarski)
- Viteški
- Istorijski

Roman vuče poreklo iz srednjeg veka kada se roman koristio da naznači jezik kulture i obrazovanja. Sve što se stvaralo tada u jeziku stvaralo se na latinskom. Govor u narodnim jezicima nije tome pripadao, ali su postojali oblici pisanja u narodnim jezicima. Kada bi neko stvarao na tim jezicima to se zvalo „romanz“ (upotreba narodnim, a ne književnim jezicima).

Roman je mlađa forma nego što je epska književnost, ali to ne znači da romani nisu pisani pre srednjeg veka. U Antičkoj Grčkoj su postojali slični spisi. U rimskoj književnosti je poznato delo „Zlatni magarac“ (Apulej). Erotikoni su bila vrsta romana. Smatralo se da su ovo izmišljene ljubavne priče bez umetničke vrednosti. U Srednjem veku su isto tako postojali oblici pripovedanja, tj. viteški romani. Tek u novije doba, tj. doba sentimentalizma i romantizma, roman postoji kao književno umetnička vrsta, a pravi procvat dobija u XIX veku i do danas je najdominantnija književna forma. Knjige koje su najtiražnije su upravo romani (kriminalistički). Forma romana neprestano dobija nove oblike, nije konstantan žanr. Teoretičari ovo matraju slabošću, međutim to je vitalnost ovog žanra. Prve vrste romana (XV i XVI vek) su nastale zbog anegdota usmene književnosti. Glavno obeležje romana je događaj i ličnosti koje vrše radnju tih događaja. U vreme kada je nastao, roman je nosio naziv „narodna knjiga“.

Don Kihot spaja pikarski i viteški roman. Don Kihot je vitez koji živi za ideale, za ljubav, za ponos, za slavu, za veličinu, a Sančo Pansa je pravi pikarski lik koji nema ideale, koji se bori da preživi i koji nije ni u moralnom pogledu junak. Pikarski junaci su skloni nemoralnim aktivnostima da bi sebi obezbedili dobar život. Servantes je napravio parodiju između ova dva lika. Sarkazam i ironija. Don Kihot živi u svojim idealnim projekcijama, ali u stvarnosti je smešan. U XIX veku roma će pokazati svoje prednosti na superioran način. Kod Balzaka isto tako, opisani su životi ljudi tog vremena. To delo nazvao je „Ljudska komedija“ i to je pisao u seriji romana.

Vrste romana:

- obrazovni – filozofski – poetski/lirski

- ljubavni – porodični – novi roman

- epistolarni – roman/epopeja – eksperimentalni

- društveni – humoristički – gotski

- psihološki – roman toka svesti – barokni

- naučno fantastični – postmodernistički – sentimentalni

- realistički – naturalistički

Dramatika

Drama potiče od grčke reči i označava rad, vršenje, delanje. Glavno obeležje dramske književnosti je konkretizacija dela na pozorišnoj sceni. Napetost i razrešenje napetosti. Pošto se delo izvodi na sceni, nema potrebe za opisivanjem likova i ambijenta. Autorska pozicija je svedena na minimum – objašnjenje kako delo treba da se izvede na sceni (didaskalije, remarke). Dramsko delo se sastoji od izjava likova na sceni – replika.

U **epilogu** i **prilogu** se uglavnom daju neka osnovna objašnjenja što na drugi način ne može da se stavi do znanja pozorišnoj publici. Ta objašnjenja mogu da daju likovi koji čine **hor**

. Ponekad je to jedan lik koji se zove

rezoner

. Dramsko delo ima svoje delove, a to su činovi, scene i pojave.

Afiša je najava - daje osnovne informacije o predstavi ili spisak likova, ako je reč o književnom delu.

Čin je najveći deo u dramskom delu. Između činova postoji pauza i nekada je u tim pauzama hor davao objašnjenja. Čin se sastoji od manjih delova – **scena** – manje dramske radnje koje se događaju na jednom mestu. Scene se sastoje od još manjih delova –

pojava

– broj likova na sceni.

Ekspozicija je uvod u kome se predstavlja početna situacija u dramskom delu, kada se prikazuju glavni akteri i odnosi među njima.

Zaplet je onaj deo drame u kome se daju elementi sukoba, gde se najavljuje antagonizam među likovima drame i razvitak sukoba.

Kulminacija je vrhunac sukoba kada se na najoštrij način dočarava odnos.

Peripetija je onaj deo gde se razrešavaju sve ostale teme.

U **raspletu** imamo konačni ishod koji je suprotan ekspoziciji – ovo je stanje bez protivrečnosti.

Dramaturgija se bavi posebnim pitanjima dramskih dela – opšta pitanja.

Teoretičari smatraju da su se iz kultova rodila dramska dela, npr. kult boga Dionisa (bog vina, radosti, obnavljanja). Godina 534. p. n. e. je najstariji zapis o nekoj pozorišnoj predstavi u Atini. Postoje 2 osnovna žanra: tragedija i komedija.

Mini su male predstave izvođene u pauzama velikih predstava.

TRAGEDIJA (grč. „tragos“ – jarac, „oidn“ – pesma).

Hibris je karakterističan za tragediju. Za tragediju je karakteristično stradanje glavnog junaka, ne njegovom greškom. On ima tragičnu krivicu – sastoji se u tome što postupa suprotno od neke norme koju je neko nametnuo. On postupa protiv te norme iz svoje privrženosti nekom idealu i pokazuje nepokornost te norme (hibris).

Katarza je glavni efekat dramske radnje – pročišćenje. Najpoznatiji pisci tragedije u antici su Eshil, Sofokle i Euripid. U moderno doba je to Šekspir.

KOMEDIJA – bez tragičnog, patetičnog, uzvišenog karaktera. Bile su smešne, šaljive. Sukob u komediji se ne razrešava smrću, već na jedan smešan, šaljiv način. Komedija u duhovnom

smislu nije banalna, nego ima određen nivo, a to se postiže tako što se ti šaljivi sukobi vezuju za određene standardne junake koji oličavaju određene osobine ljudi – škrtost, naivnost, sitne ili veće mane. U poređenju sa tragedijom, komedija je realnija, a likovi su živopisniji. Obično ima više obrta i preokreta u razvoju. Najpoznatiji antički pisac komedije je Aristofan, a u moderno doba Molier i Šekspir. U Srdenjem veku postojale su drame – crkvena prikazanja. U toj književnosti se razlikuju 3 žanra: misterije, mirakuli i moraliteti.

Misterije su motivi o Hristovom rođenju – biblijski motivi.

Mirakuli su predstave iz života svetaca.

Moraliteti su didaktičke predstave o tome kako treba živeti u skladu sa verskim učenjem.

Lakrdija i farsa se ubrajaju u komične žanrove nižeg reda, jer nemaju ambicija ka didaktičnosti, pouci i razmatranju značajnijih tema. Nastale su za vreme karnevala. Teme ovih žanrova su: bračne peripetije, advokatske – u karikiranom komičnom vidu interpretiranja.

Commedia erudita je izvođena po velikaškim dvorovima. Komedija iz svakodnevnog života.

Pastorala i mitološka alegorija su iz klasičnih mitova.

Commedia dell'arte – glumac razrađuje komediju svojim znanjem i sposobnostima – improvizacija. Nastala je podela tokom razvoja komediografske literature i nastala je podela likova i situacija.

Komedija karaktera – ismevanje određenog tipa osobe.

Komedija zabune – quid po quo. Kad se za jednu osobu misli da je neko drugi.

Komedija naravi bavi se određenim društvenim pojavama.

U novije doba nastali su novi žanrovi:

- **drama u užem smislu** – drama iz savremenog života, bez patosa, hibrida

- **tragikomedija** – delo koje nastaje izvan podele na tragično i komično. Ono ima elemente i jednog i drugog

- **melodrama** – sa elementima tragičnog i komičnog, a razlikuje se od tragikomedije, jer ima muzička dela, ples itd.

U XX veku dramska književnost doživljava velike promene. Imamo jake tendencije modernističkom tumačenju stvarnosti – novi pogled na svet. Moderno poimanje čoveka pokušava i u oblicima nesklada, onoga što je ružno, asimetrično da služi umetničkoj interpretaciji.

- **Poetsko – simbolička interpretacija** neobične radnje, replike junaka koji govore o simbolima; dramske radnje bez unutrašnje povezanosti.

- **Ekspressionistička drama** – naglašava neposrednu emociju, direktno iskazivanje emocija sa naglašenim gestikulacijama na sceni da bi se stvorio što jači scenski izraz.

- **Avangardna** – Samjuel Becket – nema mnogo teksta, mnogo sukoba. Dočarava se atmosfera i jedan doživljaj stvarnosti – egzistencija, strah, izgubljenost.

- **Mjuzikl** – drama kao opera
- **Koreo – drama** – dominantan je ples sa dramskom sadržinom
- **Mono – drama** – samo jedan lik (lični sukob)
- **Duo – drama** – dva lika
- **TV drama i radio drama** – drame prilagođene novijim medijima.

Žanrovi u novinarstvu

Rubrike:

- spoljnopolitička – popisna mreža
- unutrašnja politika – sportska
- privredna – desk

- kulturna – novinarska rubrika
- gradska hronika

Teorija informacija, koja je važna i za novinarstvo, nastala je sredinom XX veka. U teoriji informacija, informisanje se svodi na jedan proces slanja i primanja poruke preko kanala i na osnovu definisanog koda. Posle se ovo razvilo u teoriju komunikacija u kojoj je proces prenošenja poruke, informacije takođe, ali je glavno ono što je između pošiljaoca i primaoca.

U Americi razlikuju dve vrste žanra: news (informativni) i story (interpretativni), u koji spadaju ostali žanrovi: vest, izveštaj, kolumna, esej... U Evropi postoje tri kategorije: faktografski, analitički i beletrizovani. U Francuskoj postoje: vest, izveštaj, obrađene teme, vesti iz rubrike ili sa terena, intervju, komentar, anegdotska vest (sa ironičnom poentom. U komentarima se razlikuju uvodnici, crtice i kritike.

Postoji sedam novinarskih žanrova: vest, izveštaj, komentar, intervju, reportaža, feljton i članak.

Rubrika:

- organizaciono ustrojstvo redakcije
- deo redakcije (izvestan broj novinara, koji su zaduženi za jednu oblast)
- tekstovi o određenoj temi

- izvodi iz sadržine (teme) teksta.

Etimologija reči „vest“ je znanje. **Vest** je osnovni novinarski žanr, a svi ostali žanrovi su proistekli iz vesti. Osim što je osnovni, vest je i najkraći žanr i prethodi svim ostalim žanrovima.

Interpretativno – autorski žanrovi

Svaki novinarski tekst sadrži interpretaciju i informaciju. Čak i u vesti postoji element interpretacije. Izveštaj, članak, komentar i uvodnik pogotovo sadrže ove informativne i interpretativne elemente. Subjektivna, autorska interpretacija interpretativno – autorskih žanrova.

Esej je određena vrsta dela u književnosti, filozofiji i nauci. Prvi pisac eseja je Francuz Mišel Montejn, a posle njega su taj termin preuzeli engleski pisci, a najpoznatiji je Bekon. Pisali su o svakodnevnim pojavama iz života. Esej je bio forma ispitivanja, iznošenja stavova i vrlo je prihvaćena zbog otvorenosti prema svim temama i zbog obrade tih tema. Danas postoji esej kao novinarski žanr. Novinari koriste osobine eseja, ali u informativnom smislu. Ovi eseji su dugački do tri stranice. Moraju da imaju aktuelnu temu, da budu u skladu sa medijima. Novinar iznosi subjektivnu interpretaciju te teme. Mora da bude dobro informisan, da poznaje dovoljan broj činjenica, da vrši selekciju podataka, i najzad daje svoju ličnu interpretaciju sa namrom da on bude prvi koji na taj način govori o tom događaju. Esejista je novinar sa iskustvom koji poznaje interpretativne momente. Amerikanci bi za esej rekli da je to žanr mišljenja.

Kolumna – etimološki: lat. stubac u rukopisnim knjigama, kada se pisalo rukom, sa velikim marginama. Novi novinarski žanr nastao je razvojem komentara. Informativno – interpretatorski komentator pokušava da komentariše događaj koji je relevantan za javnost. Kolumnista govori u

svoje ime, želi da pokaže drugačije od javnosti. Obično su kolumnisti duhoviti, obrnu smisao događaja. Obično je reč o novoj temi, a kolumnista pokušava da pokaže da o njoj može da se misli na drugačiji način.

Portret je preuzet iz slikarstva i potiče od francuske reči. U novinarstvu postoji kao forma priloga, diskursa u kom novinar opisuje figuru. Ličnost je zanimljiva z najširu javnost. Novinar je obavezan da prezentira informacije o toj ličnosti, ali očekuje se interpretacija tih podataka. Fizički, unutrašnji, psihološki opis ličnosti – iistaknuti pojedinac. Autorski žanr.

Feljton je stara novinarska forma. Izraz je preuzet iz francuske reči „fejton“ – listić, podlistak. Taj prilog se obično štampa u donjoj trećini stranice. To je bio prilog iz književnosti. Feljton nije aktuelno, novo, značajno važno, ali može biti zanimljivo. Feljton se danas radi kao opširan prilog iz svih oblasti života. Obično su to istorijske teme, život značajnih političara, umetnika. Njegova prednost je u tome što daje dopunsku informaciju čitaocima o nekoj temi koja je nekad bila značajna.

Reportaža – (engl. „report“ – izveštaj). Reprter je novinar, pisac reportaže. Reportaža je određena svjim informativnim elementima, potencijalom, količinom informacija. U reportaži nije reč o aktuelnom, značajnom događaju, već je to opširnija interpretacija i deskripcija nekog događaja, koji je važan za nekog pojedinca. Reportaža je neka vrsta novinarske ilustracije onoga što može biti značajno za pojedinca kao pripadnika društva. Može da uključi emociju i lični doživljaj novinara. Predstavlja umetničku sliku života.

Putopis e nastao u književnosti i nauci. Iamo je svoj zlatni period kada je bio veoma pisan u XVIII i XIX veku. Putopis je opis putovanja po nepoznatim, dalekim predelima i odnos susreta sa ljudima. Razvojem novih medija, putopis gubi na atraktivnosti, ali se ipak ne gubi skroz. Putopis je autorski doprinos opisivanju i saznavanju neke zemlje i nekog predela, jer putopisac otkriva i sebe.

Humorističko – satirični oblici u novinarstvu nisu čisti novinarski žanrovi, ali mogu da budu pisani za novine, pogotovo kad je neka aktuelna tema.

- Humoreska – humor

- Satrična priča – kritika
- Kozerija – razgovor u intimnom tonu
- Aforizam – sažeta misao u jednoj rečenici
- Anegdota – šaljiva priča iz života.

Interpretativno – dijaloški žanrovi

Intervju je najotvorenija novinarska forma. Dolazi iz dijaloga između novinara i intervjuisane ličnosti. Forma je dinamična i nepredvidiva. Ima nečeg dramskog u intervjuu, što je rezultat različitih pozicija sagovornika. Rezultat najviše zavisi od pripreme novinara i njegove sposobnosti da vodi taj razgovor. Kvalitet, naravno, zavisi od intervjuisane ličnosti – sposobnosti da na atraktivan način izloži svoja saznanja i stavove. Intervju može da se radi ad hoc (bez pripreme), ali po pravilu se priprema.

Anketa je forma koja je nastala u nauci. Potiče od francuske reči „anquette“ – israga. Anketa je metod istraživanja. U novinarstvu je to jedna vrsta novinarskog priloga. Ona je na neki način slična intervjuu, jer nastaje po principu pitanje-odgovor, ali se razlikuje po tome što ima više sagovornika. U anketi nije cilj šta pojedinac misli, nego da se pokaže raznovrsnost mišljenja javnosti. Može da ima jedno ili više pitanja i te ankete mogu da budu duže ili kraće. Postavljaju se slučajnim sagovornicima da bi se dobio što raznovrsniji uzorak ispitanika. Zavisno od svrhe ankete, mogu se pripremiti čitavi upitnici. Može se vršiti analiza, tj. obrada odgovora. Uspeh

ankete zavisi od preciznosti pitanja koja treba da budu konkretna. Anketa kao forma ima svoja ograničenja: obično su sagovornici prosečni ljudi; anketom može da se manipuliše.

Izjava je forma direktnog govora u novinarstvu. To je informacija koja se šalje bez posredovanja i dorade i dolazi direktno od izvora informacije. Izjava je lično mišljenje nekog pojedinca. Izjava se objavljuje u sklopu neke druge novinarske forme (izveštaj, reportaža) i tada je izjava u funkciji ilustracije. Vrednost izjave zavisi od ličnosti koja je daje. Objavljuje se ime i prezime ličnosti. Izjava je bitna ili zbog ličnosti ili zbog tematike.

Okrugli sto je poseban oblik interpersonalne komunikacije i dijaloške razmene mišljenja na unapred odabrane teme. Taj oblik se primenjuje u javnom komuniciranju. Reč je o ravnopravnim učesnicima i demokratsko vođenoj komunikaciji. Pozivaju se najbolji poznavaoци te određene teme.

Tribina je stara forma iz društveno političkog života. Odlikuju je neposredna komunikacija – informativna.

Polemika – gr. „polemos“, što znači rat, prepirka, svađa, veština prepiranja. Najoštija razmena mišljenja o nekoj temi. Mediji vrlo rado dojavljaju polemike, jer im se tako diže tiraž (gledano, slušano, čitano). Pobjeda jednog i poraz drugog mišljenja. Polemika je važna za učesnike, jer žele da pridobiju ljude. Polemika je metod, posebna veština razmene mišljenja. Argumenti su presudni, ali neko može i svojim temperamentom da nadoknadi nedostatke u argumentaciji. Polemika počinje napadom jednog polemičara na drugog, ili na pojavu. Nastavlja se odbranom i protivnapadom. Dozvoljna su razna sredstva. Može se proširiti tematsko polje, mogu se demonstrirati strasti i lični afiniteti.

Pamflet je forma najžešćeg kritičkog javnog napada. Protivnik se izlaže diskvalifikaciji, osuđivanje. Pamflet ima elemente diskursa, ali je njegova specifičnost u tome što je bespoštedna kritika i osuda. U pamfletu je dozvoljeno vređanje protivnika, cinizam i grdnja. Razlikuju se blaži i oštiji pamfleti u zavisnosti od oštine. Blaži je u granicama kritike, a oštiji prelazi te granice.

Interpretativno – kritički žanrovi

Recenzija je forma koja postoji u nauci i stvaralaštvu uopšte. To je stručna deskripcija i ocena nekog dela – objektivna ocena.

Prikaz je nešto slobodnija forma kritičkog ocenjivanja. Daje se informacija – opšti utisak o delu.

Kritika je informacija o delu, koja sadrži sud o vrednosti dela.

Društvena hronika je žanr u kome se obično kritikuju neke društvene pojave – nepravda, manjkavost i sl. Danas je mnogo teže ispraviti negativnosti u društvu samo na osnovu kritike i zato društvena hronika gubi na značaju.

Novinska kritika je forma informisanja u najznačajnijim ostvarenjima u raznim oblicima stvaralaštva. Ona sadrži informaciju o tom ostvarenju – interpretaciju. Razlikuje se od recenzije i prikaza, koje su često ekspertske i stručne ocene, a novinska kritika je sud javnosti o nekom ostvarenju. Novinska kritika je važna zbog dve svoje dimenzije: zbog tog šireg društvenog smisla i značaja dela koji je ocenjivan, a drugo je zbog uticaja na razvoj stvaralaštva u određenim oblastima. Stvaraoci pokušavaju da svoje stvaralaštvo dovedu do najviše društvene relevantnosti i onda se taj standard društvene važnosti uspostavlja tek u toj praksi društvenog vrednovanja (kao što je novinska kritika). Predmet novinske kritike mogu da budu naučna dela i sva ostvarenja za koji postoji širi društveni interes i ocena vrednosti tih dela.

Novinska kritika umetničkog dela je kritika romana, izložbe, pozorišnog komada i sl. Ono što je ovde specifično je analiza i ocena estetskih vrednosti tog dela. Kritičar treba da konkretizuje umetnička značenja, da opiše lepotu koje to delo predstavlja. Treba da izrazi značenje i oceni lepotu sa stanovišta aktuelnog trenutka, tj. sa stanovišta emotivnih mogućnosti i potreba čoveka. Kritičar treba da korespondira sa delom i sa publikom. Isto tako, kritičar treba da oceni

vrednost egzistencije savremenog čoveka, a posebno šta čini lepotu.

Evolucija novinarskih žanrova

- Promene u novinarstvu i u vrstama dela –

Žanrovi se menjaju, jedni se gube, nastaju novi, na osnovu pojačavanja vrednosti elemenata, kao što su informativnost, kritičnost, kreativnost i originalnost.

Drugi aspekt razvoja ogleda se u tome, što se oni žanrovi što se preuzimaju iz književnosti, nauke, filozofije, pretvaraju u novinarske žanrove. Esej je ovde najbolji primer, kao i putopis, tako da se može očekivati u evoluciji sve veća specifikacija novinarskih elemenata u onim mešovitim žanrovima, da bi se dobili što čistiji novinarski žanrovi.

Srodnosti i razlike novinarskih i književnih žanrova

Novinarski i književni žanrovi imaju zajednički predmet – ljudsku egzistenciju. I jedno i drugo se stvaraju na osnovu značenja – artikulacijom značenja. Predstavljaju izraz čoveka i njegove

kreativnosti, tj. sposobnosti da gleda svet oko sebe, da ga percipira, da ga učini relevantnim za društvo. Razlika je u tome što su književna dela umetnička dela, tj. ostvarenja koja o stvarnosti govore na umetnički način – izražavaju lepotu čovekovog postojanja. Novinarsko delo treba da informiše o stvarnosti i da interpretira na društveno relevantan način. Umetnik može da izmisli stvarnost.